

coneixences, fins ara per força limitades al títol de Manuel Guallar Pérez, *Los Concilios Tarraconenses celebrados en Lérida (siglos XI-XV)*, del 1975; en les pàgines que ens ocupen trobem aplec de totes les informacions proporcionades per publicacions anteriors sobre els concilis provincials esmentats. No cal dir que si les noves informacions completessin el nostre coneixement d'aquells concilis a base de fonts encara ara inèdites, serien doblement benvingudes.

En aquest pla de les possibles fonts inèdites no trobem (si no ens hem equivocat) en el llibre de la doctora Sabanés, cap referència al concili lleidetà dels primers anys del segle XIV, conegut de Guallar, que no en veu clara la data del 1304 (181-183), data que sembla impossible per a Arnau de Vilanova, al metropolità i bisbes del qual s'hauria adreçat mestre Arnau. Ell mateix deixà constància de la seva intervenció en la cèlebre *Confessio Ylerdensis de spurcitiis pseudo religiosorum*, conservada en un dels volums manuscrits de la Biblioteca Apostòlica Vaticana, el Vaticanus latinus 3824, ff. 175a-174d.

El títol ja ens permet de saber que el mestre hi devia proposar i d'alguna forma demanar (o potser fins i tot exigir) als bisbes de la província eclesiàstica decisions importants per a la reforma cristiana de la vida de l'Església de la Corona catalanoaragonesa; el text ens diu que ell mateix va llegir la seva intervenció, i un servidor em limito a transcriure-la del foli 175a-b del còdex manuscrit acabat d'esmentat:

“Quoniam Scriptura sacra testatur quod uirtuosum est perstringere malicie murmur in illis potissime, qui sana dicta non solum utilia sed etiam necessaria Ecclesie lacerare nituntur atque discerpere sine freno, propterea, ne quisquam spiritu maligno uexatus, absente me, possit in auribus maiorum dicta mea superseminando zizaniam deprauare, uolens ego, magister Arnaldus de Villa noua progredi cum splendore catholice ueritatis, coram uobis, reuerendis patribus domino Roderico, Dei gratia episcopo Terrachone, ceterisque coepiscopis et comprouincialibus uestris presentibus, confiteor me dixisse et idipsum de presenti asserere, quod Spiritus Sanctus, cuius moderamine Christi Ecclesia gubernatur, ad cautelam prenunciet in reuelationibus Scripturarum sacrarum, maxime pastoribus et custodibus gregis Dei, [f. 175b] quod modernis temporibus multiplicabuntur per drachonis astutiam siue demonis, in quibusdam statibus regularibus non tantum pseudo religiosi, sed etiam pseudo apostoli uel precones euangelice ueritatis. I ja cap al final tornem a trobar afirmació de detalls no menys importants: “Et ne dicta mea presentialiter hic proposita coram uobis et lecta possint per aliquem aduersarium truncari, peruerti uel aliquo qualiter uiciari, supplicando requiro specialiter uos, reuerendum patrem dominum Rodericum, archiepiscopum memoratum...”.

Per a un concili provincial de la Tarraconense el punt més important seria la proposta de reforma en serietat de la vida cristiana, cosa de la qual la *Confessio Ilerdensis* presenta una riquesa difícilment igualable.

La doctora Sebanés hi té camp per a córrer. Hi pot ésser ajudada pel recentíssim article del prof. Dr. Jaume Mensa i Valls, *Observacions crítiques sobre la Confessio Ilerdensis d'Arnau de Vilanova i transcripció d'una lletra seva desconeguda adreçada al rei Jaume II*, dins “Revista Catalana de Teologia”, 38/2b (2013), 1161-1193.

Josep Perarnau

Jaume MENSA I VALLS, *Arnau de Vilanova i les teories medievals de l'amor* (Cristianisme i Cultura, 73), Barcelona, Editorial Cruïlla 2012, 260 pp.

En tenir aquest llibre a les mans i encetar-ne la lectura, la primera cosa que acapara l'atenció del lector és la condícia amb què l'autor li col·loca davant els ulls els precedents de l'estu-

di que ens hi exposa i l'ordre lògic que s'ha proposat de seguir en les seves dues meitats (13-20). El prof. Mensa és conscient —i això l'honora— que la nova aportació seva als estudis sobre Arnau de Vilanova té unes llargues arrels que s'arrapen i alimenten en i d'un humus format els darrers decenni per dos grups de treballadors que han esmerçat llargs anys de feina en quelcom tan dur com la preparació i edició crítica de les obres tant mèdiques com doctrinals d'aquell savi català que en el pas del segle XIII al XIV s'erigí en una de les figures europees capdavanteres en ambdós camps, han interessat en llur camp de treball estudiosos estrangers i estan fent reconèixer la de l'arnaldisme com una de les aportacions catalanes a la recerca internacional. El llibre del prof. Mensa és en aquest moment l'aportació darrera en cronologia, però no pas en vàlua, ni que només fos perquè ha tingut la valentia de capbussar-se en un autèntic esbarzer: el tema de l'amor en els escrits tant mèdics com doctrinals d'un dels nostres grans pensadors de la Baixa Edat Mitjana.

Passat el llindar del llibre, ens introduïm en el tema de les teories medievals de l'amor mitjançant tres capítols, el primer dels quals presenta el vocabulari utilitzat durant aquells segles de la Baixa Edat Mitjana, en teoritzar sobre l'amor, on trobem tant l'herència dels grans filòsofs grecs (filía o eros o àgape, per exemple), com la procedent del cristianisme (caritas) (37-43); segueixen les pàgines, on són resumits els principals estudis sobre el tema de recercadors del segle XX: Pierre Rousselot (43-46), Anders Nygren (47-51) i Denis de Rougemont (52-54), amb el resultat que a l'interior d'un tema únic "els estudis filosòfics i teològics es concentren en conceptes com 'caritas, eros o àgape', els literaris en la 'fin'amor' o l'amor cortès, els mèdics en l'amor heroicus" (54). Tot seguit ens trobem endinsats en el concepte de 'la fin'amor' (59-85), en l'exposició del qual l'autor també se serveix de versos o estrofes d'aquells poetes i fins i tot d'una poesia sencera de Guilhem de Cabestany (81-84).

Aquest camí ens ha conduït al metge Arnau de Vilanova, el qual des de la pàgina 87 serà l'únic autor estudiat en els successius capítols fins al final del llibre; per començar, fins a la pàgina 100, són resumides les explicacions del *Speculum medicinae* sobre l'afecció humana de l'amor, on és presentada com a un dels 'accidentia animi', també dits 'passiones cordis', perquè pertanyen a aquell bloc multiforme de reaccions de la psicologia humana davant situacions del mateix individu o de factors externs a ell, estudiats només des del punt de vista de la medicina en tant que afecten o poden afectar la salut. Les mateixes manifestacions de la psicologia humana també poden ésser analitzades des de la valoració ètica o moral de l'actuació humana i des d'aquest punt de vista foren àmpliament estudiades tant pels filòsofs com pels teòlegs medievals (101-108); Arnau de Vilanova, influït per Galè o per Aristòtil, les reduïa a dues: 'delectatio' i 'dolor' (110), i, pensant pel seu compte, en parlava tant en el *De amore heroico* com en el *De arte operativa*.

A partir d'ací, l'autor s'encara (tant que un servidor puc dir, per primera vegada, cosa que fa l'empresa més meritòria) amb els recercadors que han intentat de sintetitzar la teoria de l'amor i més en concret de 'l'amor fina e complida' en els pensadors medievals, sobretot en els contemporanis d'Arnau de Vilanova i de la literatura dels trobadors. Els resultats de la recerca vinculada als noms d'altres autors i als de la seva pròpia reflexió són resumits pel nostre autor en pàgines de la segona part del llibre.

La lectura d'aquestes pàgines, que he procurat de fer amb tota l'atenció que l'autor es mereix, m'han conduït a posar-me a mi mateix algunes preguntes, que, quan sigui, es podrien convertir en hipòtesis de treball.

I la primera és aquesta: no podria haver succeït que, de la mateixa manera que mestre Arnau es va permetre d'afirmar davant la flor i nata dels metges de Marsella, que la manca d'heruet a Cals Sabran es devia a un nombre determinat de dificultats orgàniques o biològiques tant per part de l'hereu com de la jove, quan sabia que tant de la part d'ell com de la d'ella només n'hi havia una de causa i no era ni orgànica ni biològica, ans de decisió lliure i personal, que també en el nostre la gran manifestació d'"amor fina e complida", en tot el sentit més ple de la paraula, consistia a conservar i oferir a Déu la virginitat dins el matrimoni?

L'altra hipòtesi de treball consisteix a preguntar-se si la 'teoria' arnaldiana entorn l'"amor fina e complida" és realment una construcció teòrica i mental o principalment teòrica i mental, o és, per contra, una indicació pràctica. M'ajuda a fer-me la pregunta el fet d'haver-me adonat que el mateix prof. Mensa, en una de les darreres pàgines publicades amb el seu nom, les de la seva intervenció en el XII Congresso Internazionale di Filosofia Medievale (Palermo, 17-22 setembre 2007), acabades de publicar el 2012, intitulades "Dalla *Informació espiritual* di Arnaldo da Vilanova ai *Capitula Regni Siciliae* di Federico di Sicilia: proposte su neofiti sarraceni, ebrei o servi greci", en les quals, a l'hora de la veritat, més que una teoria sobre el reconeixement dels drets personals en el camp religiós a individus no pertanyents a la comunitat identificadora d'una entitat política, ens proposa un conjunt de normes reials de conducta envers les persones d'aquell col·lectiu (511-512). També en el camp estudiat, què tindriem, teoria o normativa?

Per pura coincidència en una prestatgeria del Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis, m'ha vingut a les mans el volum XCIII en comptes del XCII, que és (aquest darrer) una de les obres d'Hildegard de Bingen. El XCIII, en canvi, ha resultat ésser el "*Polythecon*", potser de Bernat Silvestre, en tot cas, text d'observació sociològica o de convivència, que s'anà elaborant entre els segles XIII i XIV, per tant, d'alguna manera contemporani de les obres d'Arnau de Vilanova. Les seves seccions sisena i setena potser podrien permetre d'estendre els punts paral·lels de referiment a obres possiblement comparables a les mèdiques de mestre Arnau. I els paral·lels potser es podrien estendre a l'*Ars amandi* d'Ovidi, als *Disticha Catonis*, i a d'altres obres ben conegudes en els segles medievals —la darrera citada pel mateix mestre Arnau en el *De adventu Anticristi*— i a d'altres títols més o menys didàctics, esmentats en les edicions dels precedents.

En qualsevol cas, el prof. Mensa ha encetat amb aquest seu llibre un bell i llèpol tema d'estudi, pel qual mereix tota mena d'enhorabona.

Josep Perarnau

Josep M. MARQUÈS I PLANAGUMÀ (†), *El Cartoral de Rúbriques Vermelles de Pere de Rocabertí, bisbe de Girona (1318-1324)*. Edició a cura de Jaume de PUIG I OLIVER i Albert SERRAT I TORRENT (Diplomataris, 46), Barcelona, Fundació Noguera 2009, 810 pp.

Els editors col·laboradors informen en el llinard del volum de llur preocupació a fi que cap dels treballs del dr. Josep M. Marquès i Planagumà no s'extraviés i a fi que el resultat de la seva feina tingués aquella continuïtat que és aconsellable, atesa la impossibilitat de continuar-la a la seva manera irreplicable. El volum que ara tenim a les mans i ens ocupa és justament una mostra de la primera finalitat, la de salvar una feina que ell havia deixat pràcticament enllestida i ara enriqueix les nombroses publicacions de documents medievals, normalment llatins, de la ciutat i del bisbat de Girona editades els darrers anys, recordades en la presentació (10-11) i constantment esmentades de forma abreujada (15-22).

No és pas la primera vegada que el *Cartorale de rubricis coloratis* gironí atreu l'atenció dels estudiosos, però no sembla se n'hagin fet amb facilitat una idea acceptable per a tothom, car no manca qui hi ha vist una base per al coneixement de l'economia del bisbat en la Baixa Edat Mitjana i l'amic Marquès el compara a una "pintura tenebrista, on entre zones d'ombra destaquen formes i colors ben marcats" (24); el crític que ara escriu, adonant-se que l'any inicial de l'elaboració del cartoral és el 1318, que si no coincideix matemàticament és contemporani d'aquell en què Jaume II donà un impuls definitiu a l'arxiu reial de Barcelona, potser s'atreveria a dir que, com tot arxiu, respon a una necessitat de clarificació i de memòria: el bisbe de Girona, en aquell moment Pere de Rocabertí (29-32), necessitava tenir a l'abast de la mà aquell conjunt de documents que li havien de permetre de governar el bisbat sense trepitjar l'ull de poll de ningú: des del segle XI, el govern del bisbat de Girona havia generat un gruix de documents